

MOLIYA VA BANK ISHI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BANK-MOLIYA AKADEMIYASI ILMIY JURNALI

ЗАМОНАВИЙ БИЗНЕС РИСКЛАРИНИ СУҒУРТАЛАШ ТУРЛАРИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ

Номозова Қумри Исоевна

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi dotsenti, PhD

Ёзишмалар учун электрон почта: kumrinomozova@gmail.com

Мақола ҳақида маълумот

Топширилган вақти: 10.07.2024

Қабул қилинган вақти: 11.07.2024

Таянч сўз ва иборалар: Суғурта, бизнес рискларини суғурталаш, фойда йўқотилишидан суғурта қилиш, интеллектуал мулкни суғурталаш, экспорт кредитларини суғурталаш, инвестицияларни суғурталаш.

Аннотация

Мақолада бизнес рискларини суғурталашнинг асосий турлари ва уларнинг замонавий шароитдаги хусусиятлари муҳокама қилинади. Замонавий шароитда Ўзбекистон суғурта компаниялари томонидан энг фаол қўлланиладиган бизнес рискларини суғурталашнинг асосий турлари бўйича олиб борилган тадқиқотлар асосида ушбу суғурта, бир томондан, такрор ишлаб чиқаришнинг узлуксизлигини таъминлашга қодир, иккинчи томондан, корхоналарнинг зарарларини қоплашга қодир ва натижада уларнинг тўлов қобилиятини таъминлашдан иборат.

TYPES AND CHARACTERISTICS OF MODERN BUSINESS RISKS INSURANCE

Nomozova Qumri Isoyevna

Associate Professor at Banking and Finance Academy of the Republic of Uzbekistan, PhD

Corresponding author email: kumrinomozova@gmail.com

ARTICLE INFO

Received: 10.07.2024

Accepted: 11.07.2024

Key words: Insurance, business risk insurance, profit loss insurance, intellectual property insurance, export credit insurance, investment insurance.

Abstract

The article discusses the main types of business risk insurance and their features in modern conditions. Based on research on the main types of business risk insurance, which are most actively used by insurance companies of Uzbekistan in modern conditions, this insurance, on the one hand, is able to ensure the continuity of reproduction, and on the other hand, it is able to cover the losses of enterprises and, as a result, ensure their solvency.

Кириш

Хусусий мулк ва тадбиркорлик фаолиятининг турли ташкилий-ҳуқуқий шакллари пайдо бўлиши билан боғлиқ бўлган Ўзбекистон иқтисодиётидаги бозор ўзгаришлари мамлакатда бизнес рискларини суғурталашни ривожлантиришнинг асосий шартига айланди.

Бизнесни суғурталаш кўзда тутилган мақсадларга эришишни таъминлайдиган хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг якуний натижаларини ҳимоя қилишга қаратилганлиги сабабли, ушбу суғурта тури замонавий шароитда мамлакат иқтисодиётини ривожлантириш учун тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Шу сабабли, бугунги кунда Ўзбекистон

суғурта ташкилотлари томонидан энг фаол қўлланиладиган бизнес рискларини суғурталаш турлари ва уларнинг хусусиятлари сифатида фойдани ололмасликдан суғурталаш, ишлаб чиқаришдаги узилишлар натижасида зарар кўрган тақдирда суғурта қилиш, шартнома мажбуриятларини бажармаслик хавфини суғурталаш, интеллектуал мулкни суғурталаш, экспорт кредитларини суғурталаш, инвестицияларни суғурталаш каби суғурта турлари нисбатан кўпроқ қўлланилаётган суғурта турлари ҳисобланади.

Адабиётлар шарҳи

Ўзбекистон Республикасининг "Суғурта фаолияти

тўғрисида"ги Қонуннинг 11-моддасида суғурта объектларидан бири сифатида тадбиркорлик таваккалчиликлари суғуртасининг объектига таъриф берилган бўлиб, унган кўра: Тадбиркорнинг контрагентлари томонидан ўз мажбуриятлари бажарилмаганлиги сабабли тадбиркорлик фаолиятидан зарарлар юзага келиши ёки тадбиркорга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра ушбу фаолиятнинг шартлари ўзгариши таваккалчилиги, шу жумладан кутилаётган даромадларни ололмаслик таваккалчилиги билан боғлиқ мулкрий манфаатлар тадбиркорлик таваккалчиликларини суғурта қилиш объектлари бўлиши мумкин деб белгилаб қўйилган [3]. Ўзбекистон Республикаси фуқаролик кодексининг 915-моддасида тадбиркорлик хавфига тушунча берилган бўлиб, унга кўра: тадбиркорлик хавфи – тадбиркорнинг контрагентлари ўз мажбуриятларини бузиши ёки тадбиркорга боғлиқ бўлмаган вазиятларга кўра бу фаолият шарт-шароитларининг ўзгариши туфайли тадбиркорлик фаолиятида кутилган даромадларни ололмаслик хавфидир деб тушунча берилади[4]. Ушбу моддада тадбиркорлик хавфи тушунчасига аниқлик киритилган. Фуқаролик кодексининг «Тадбиркорлик хавфини суғурта қилиш» деб номланган 920-моддасида эса тўғридан-тўғри тадбиркорлик хавфини суғурталаш шартлари белгиланган, хусусан: тадбиркорлик хавфини суғурта қилиш шартномаси бўйича фақат суғурта қилдирувчининг ўз тадбиркорлик хавфи ва фақат унинг фойдасига суғурталаниши мумкинлиги, суғурта қилдирувчи бўлмаган шахснинг тадбиркорлик хавфини суғурта қилиш шартномаси ҳақиқий эмаслиги белгилаб қўйилган[4]. Кўриниб турибдики, иккала қонунчилик ҳужжатларининг тегишли моддалари асосида тадбиркорлик хавфининг объектига, тадбиркорлик таваккалчиликлари суғуртасининг объектига аниқлик киритилган ҳамда тадбиркорлик хавфини суғурталашнинг муҳим шартлари белгилаб берилган. Демак, бизнес хавфини суғурталаш шартномасига биноан, бизнес хавфини фақат суғурта қилдирувчининг ўзи ва фақат унинг фойдасига суғурта қилиши мумкин. [5, 6].

Халқаро рейтинг агентликларининг хулосаларига кўра, ривожланган мамлакатларда тўпланган суғурта мукофотларининг катта қисми тадбиркорлик таваккалчиликлари билан боғлиқ суғурта турлари ҳиссасига тўғри келмоқда ва ушбу кўрсаткич билан тадбиркорлик соҳаларининг ЯИМдаги ҳиссаси кўрсаткичи ўртасида корреляцион боғлиқлик мавжуд эканлигини кўрсатмоқда [7].

Ишлаб чиқариш rischi деганда ишлаб чиқариш жараёнининг барча босқичларидаги техник-иқтисодий кўрсаткичларнинг мос келмай қолиш эҳтимолиги тушунилади. Россиялик олим А.П.Архиповнинг таъкидлашича, ишлаб чиқариш rischi маҳсулот ишлаб чиқариш (товар ва хизматлар) жараёнида таннархнинг ошиб кетиши, ишчи кучи вақтининг йўқотилиши, ишлаб чиқаришда янги усулларни қўллашда хатоликларга йўл қўйилиши кабилар билан боғлиқ [8].

Корхона ва ташкилотларнинг ўзлари томонидан кутилмаган нохуш ҳолатларнинг олдини олиш

борасида амалга оширадиган тадбирлари, иқтисодий нуқтан-назардан доим ҳам самарали бўлавермайди. Бундай ҳодисаларнинг юз бериши эса корхонага катта миқдордаги молиявий йўқотишларни келтириб чиқаради, ҳамкорлар олдидаги, давлат олдидаги ва бошқа субъектлар олдидаги мажбуриятларни бажара олмай қолиш ҳолатини юзага келтиради[9].

Россиялик олим С.Филиннинг фикрига кўра (С.Филин – мустақил эксперт, инвестицион ва молиявий таҳлилчилар гильдиясининг аъзоси), инновацион лойиҳаларга йўналтириладиган инвестицияларда юқори даражада риск мавжуд бўлиб, венчур компанияларнинг бу борадаги муваффақияти бор-йўғи 10-20 фоизни ташкил қилади[10]. Рейтман Л.И., Басаков М.И., Крутик А.Б. Никитина Т.В. каби олимлар ўз илмий асарларида даромад ёки фойдани ололмасликка сабаб бўлувчи ҳолатлар масаласида бозор конъюктурасидаги ўзгаришлар ва тижорат фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ шароитларнинг ёмонлашуви кўрсатадилар[11].

Бизнингча бу фикр умумий тушунча бўлиб, томонлар ўртасидаги ўзаро тушунмовчиликларга сабаб бўлиши мумкин. Шунинг учун мазкур ҳолатга аниқлик киритиш мақсадида инвестицион лойиҳани амалга ошириш жараёнини икки босқичга ажратиш мумкин. Биринчи босқич сифатида янги бино ва иншоотни қуриш, мавжудларини кенгайтириш, реконструкция қилиш ва техник қайта жиҳозлаш, янги ишлаб чиқариш воситалари сотиб олиш, технологик линияларни монтаж қилиш босқичларини олиш мумкин. Иккинчи босқич сифатида ушбу технологик линия ва бошқа воситалардан фойдаланиш босқичи ҳисобланади.

Тадқиқот методологияси

Илмий тадқиқотни амалга оширишда эксперт баҳолаш усулидан, қиёсий, таркибий ва трендли таҳлил усулларида фойдаланилди.

Мазкур тадқиқот ишида эмпирик таҳлил ва таққослама таҳлил усулларида фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси

Тадбиркорлик фаолияти ниҳоятда хилма-хилдир, аммо унинг асосий мақсади ҳар доим фойда олишдир. Фойдани йўқотиш ишлаб чиқаришнинг тўхтаб қолиши ва бозор шароитидаги ўзгаришлар, рақобатчилар томонидан бозорни ўхшаш маҳсулотлар билан тўлдириш, янги маҳсулотларни яратишда кечикишлар, иқтисодий ва сиёсий вазиятнинг ўзгариши ва бошқа бир қатор омиллар натижасида юз бериши мумкин. Фойдани йўқотишдан суғурталашда, суғурта объекти бўлиб, суғурта ҳодисаси содир бўлмаганида суғурта қилдирувчи оладиган фойда ҳажми ҳисобланиб, ишлаб чиқариш ёки тижорат фаолиятида тўхташ ёки нотўғри ишлашга олиб келган ҳодиса натижасида ушбу фойданинг тўлиқ ёки қисман йўқотилиши суғурта ҳодисаси бўлиб ҳисобланади.

Фойда йўқотилишидан суғурта саноат, маиший ва савдо воситачилик фаолияти учун қўлланилади. Бунда, ҳар бир ҳолат учун ушбу фаолият соҳасига хос бўлган, режалаштирилган фойданинг

аниқ ҳисоб-китоби амалга оширилади ва ўзига хос хатарлар кўриб чиқилади. Ишлаб чиқаришнинг мажбурий узилиши (ишламай қолиши) туфайли фойда йўқотилишидан суғурта қилиш, агар суғурта қилдирувчининг иқтисодий фаолияти тўхтатилса ёки унинг ҳажми камайса, шартномада кўзда тутилган ҳодисалар туфайли суғурта қилдирувчининг айрим мулклари йўқ қилинган ёки бузилган тақдирда зарарни қоплашни назарда тутати.

Шуни ёдда тутиш керакки, шартнома тузилганда суғурта қилдирувчи суғурта компаниясига экспертизадан ўтказилиши керак бўлган, ҳисобланган фойданинг техник-иқтисодий асосини тақдим этади. Ҳисоб-китобларни текшириш тўғрисидаги ҳисоботни олгандан сўнг, суғурта компанияси шартнома тузиш босқичида жавобгарликнинг бир қисmini суғурта қилдирувчига қолдириши мумкин.

Суғурта ҳодисаси содир бўлганда, суғурта қопламаси миқдори суғурта қилдирувчининг бухгалтерия ҳужжатлари ва махсус ҳисоб-китоблар асосида белгиланади. Суғурталовчи суғурта қилдирувчига корхонанинг нормал ишлаши давомида ишлаб чиқаришда мажбурий узилиш даврига тенг бўлган даврда олиши мумкин бўлган фойда ёки бутунлай йўқолган фойда учун қоплама тўлайди. Суғурта шартномасида кўзда тутилган, йўқотилган фойда хавфини суғурталаш савдо цикли бузилган ҳолатни ҳам кўзда тутиши мумкин, масалан, корхона ишлаб чиқараётган товарга талабнинг пасайиши ёки бозорда мазкур турдаги товарнинг ҳаддан ташқари кўпайиб кетиши, шунингдек рақобатчиларнинг фаоллашиши ва бошқа бир қатор ҳолатларда.

Йўқотилган фойда учун қоплама шартнома муддати тугаганда ёки ҳисобот даври якунидаги натижалар асосида амалга оширилади, бу асосий ишлаб чиқаришдан йўқотилган фойдадан бошқа фаолиятдан олинган фойдани айириб ташлаш орқали аниқланади. Аммо, агар суғурта қилдирувчи одатда 12 ойга тенг деб тахмин қилинадиган назорат даври учун фойда кўрмаса, суғурталовчи суғурта қопламасини тўлашни рад этишга ҳақли, чунки фойда йўқолмаган [12]. Тадбиркорлик таваккалчилигини суғурталашнинг муҳим қисми бўлиб, ишлаб чиқаришдаги узилишлар натижасида юзага келадиган зарарлардан суғурталаш ҳисобланади, аммо ушбу суғурта турини қўллаш, бизнеснинг турига боғлиқ. Ташкилотнинг муваффақиятли тижорат фаолиятининг асосий шартларидан бири бу товарларни ишлаб чиқариш ёки сотиш, ишларни бажариш ва (ёки) хизматлар кўрсатиш жараёнининг узлуксизлигидир. Умун олганда, ишлаб чиқаришдаги узилишлардан суғурта қилиш шартномада назарда тутилган воқеалар содир бўлиши муносабати билан ўз фаолиятини амалга ошира олмаслиқ туфайли компанияга етказилган зарарни қоплашга қаратилган [13, 14, 15].

Мажбурий ишламай қолишдан суғурта одатда қўшимча полис бериш орқали мулкни суғурталаш билан бирга амалга оширилади. Бундай сиёсат бўйича даъволар, одатда, асосий мулк суғуртаси бўйича даъво тан олинган тақдирдагина қабул қилинади. Бироқ, ишлаб чиқаришни тўхтаб қолишдан суғурта қилиш

мустақил равишда ҳам амалга оширилиши мумкин. Бундай ҳолатда, хавфнинг юз бериши ташқи кутилмаган ва тасодифий омиллар, шу жумладан электр энергияси, сув, иссиқлик, буғнинг келмай қолиши (узилиши), хом ашё, материаллар, бутловчи қисмларни етказиб бериш бўйича шартнома шартларининг бажарилмай қолиши ва натижада ишлаб чиқариш жараёнининг тўхтаб қолишига олиб келган бошқа ҳолатларни ўз ичига олиши мумкин.

Ишлаб чиқаришнинг тўхтаб қолишидан суғурта қилинганда, суғурта компанияси суғурта шартномасида назарда тутилган суғурта ҳодисаси мол-мулкнинг йўқ қилинишига ёки шикастланишига олиб келган тақдирдагина қоплама тўлайди, натижада у яроқсиз ҳолга келиб, иқтисодий йўқотишларга олиб келади. Ишлаб чиқаришнинг тўхтаб қолишидан суғурталашнинг муҳим хусусияти шундаки, бунда зарар миқдори кўп жиҳатдан ишлаб чиқаришдаги танаффус давомийлигига боғлиқ. Масалан, агар ушбу ишлаб чиқариш яқинда бошланган бўлса ёки суғурталанган корхона мунтазам равишда фойдани камайтирса ёки ўзаро ҳисоб-китоблардан фойдаланса, ишлаб чиқаришдаги танаффус хавфини баҳолашнинг имкони бўлмайди. Шу муносабат билан, ишлаб чиқаришнинг тўхтаб қолишидан суғурталашда, суғурта компаниясининг жавобгарлиги кафолат муддати билан чекланади (суғурталовчи жавобгар бўлган зарарлар учун суғурталанганнинг иқтисодий фаолиятини тўхтатишнинг максимал муддати). Суғурталовчининг жавобгарлик муддати одатда 1 йил. Ишлаб чиқаришдаги узилишлардан зарарни суғурталашда вақтинча чегирма суғурталовчи жавобгар бўлмаган иш вақтининг минимал сони шаклида ҳам қўлланилиши мумкин.

Юридик шахслар, ташкилий-ҳуқуқий шаклидан қатъи назар, шунингдек шартнома мажбуриятлари бажарилмаган тақдирда суғурталовчи билан суғурта шартномасини тузган қобилиятли шахслар шартнома мажбуриятларини бажармаслиқ хавфи шартномаси бўйича суғурта қилдирувчилар деб тан олинади. Суғурталовчининг жавобгарлиги суғурта ҳодисаси содир бўлган тақдирда суғурта қилдирувчининг зарарларини қоплаш билан чекланади. Шартнома тузишда кўпинча суғурта қилдирувчининг харидор томонидан товар ёки хизматлар учун ўз вақтида тўлашга бўлган қизиқишини рағбатлантириш учун чегирма белгиланади. Қоида тариқасида, унинг миқдори зарарнинг 20-30 фоизини ташкил қилади, аммо чегириб ташланганда зарарнинг қопланмаган қисmini бошқа суғурта компанияларида суғурталашга йўл қўйилмайди. [16]

Суғурта шартномасини тузиш суғурта қилдирувчига кенг қўламли мажбуриятларни юклайди, уларнинг бузилиши шартномани бекор қилишга ва суғурта ҳодисаси юз берганда суғурталовчининг суғурта товонини тўлашдан бош тортишига олиб келиши мумкин. Хусусан, полис эгаси суғурта компаниясига суғурта операцияларини амалга ошириш билан боғлиқ барча ҳужжатлар билан танишиш имкониятини бериши шарт. Суғурта

компанияси суғурта қилдирувчи томонидан тақдим этилган маълумотларнинг тўғрилигини текшириш ва ўз мажбуриятларининг бажарилишини назорат қилиш ҳуқуқига эга ва компания суғурта хавфининг даражасини ошириши мумкин бўлган ҳар қандай ҳодиса тўғрисида суғурта компаниясини хабардор қилиши шарт.

Суғурта компанияси, агар хавф даражаси сезиларли даражада ошган деб ҳисобласа, суғурта шартномасини бекор қилишга ёки уни қайта кўриб чиқишга тўлиқ ҳақли. Суғурталовчи суғурта шартномасини тузишни рад этишга ҳақли, агар битим бўйича суғурта қилдирувчи ва унинг ҳамкори ўртасида ҳужжатлаштирилган шартнома мажбуриятлари бўлмаса, шунингдек, агар суғурта қилдирувчининг ҳамкори мол-мулки суғурта қилдирувчи томонидан назорат қилинадиган ёки бошқариладиган ёки суғурталанган шахс бўлса. Суғурта ҳодисаси юзага келганда, суғурта қилдирувчи суғурталовчига ўз ҳамкори олдидаги барча мажбуриятларини бажарганлиги тўғрисида барча зарур далилларни тақдим этиши керак ва шундан кейингина ундан тўловни талаб қилиш ҳуқуқига эга бўлади [17].

Ҳар қандай корхонанинг инвестиция фаолияти турли рисклар билан узвий боғлиқдир. Инвестицияларнинг хатарлари инвестицияларнинг кутилаётган самарасини тўлиқ ёки қисман йўқотишдан иборат бўлиб, улар инвестиция жараёнининг турли босқичларида инвестиция товарларининг тўлиқ ёки қисман йўқолишида, қурилиш-монтаж ишларининг бузилиши ёки пасайишида, инвестиция қилинган маблағларнинг қайтарилишини таъминлай олмасликда ифодаланиши мумкин.

Замонавий шароитда суғурта инвестиция рискларини бошқаришнинг энг самарали воситасидир. Шунинг учун зарур суғурта ҳимоясини олишнинг бир тури суғурта компаниялари билан инвестицияларни суғурталаш шартномаларини тузишдир. Бундай суғуртанинг мақсади инвестицияларни бозор шароитидаги салбий, олдиндан айтиб бўлмайдиган ўзгаришлар ёки инвестиция фаолиятини амалга ошириш жараёнида бошқа шартларнинг ёмонлашиши натижасида юзага келиши мумкин бўлган йўқотишлардан ҳимоя қилишдир. Инвестицияларни суғурталаш одатда шахсий, мулкӣ ва жавобгарликни суғурталаш турларини ўз ичига олади.

Шахсий суғурта одатда ҳаётни суғурталаш, ишдаги бахтсиз ҳодисалардан суғурта қилиш, тиббий суғурта ва саноат, ижтимоӣ, бошқарув ва ҳуқуқӣ хавфларни амалга ошириш пайтида кўриладиган зарарларни суғурталашни ўз ичига олади [18].

Фуқаролик жавобгарлигини суғурталаш миқознинг инвестор олдидаги жавобгарлигини, дизайнернинг касбий жавобгарлигини, бош пудратчининг буюртмачи олдидаги жавобгарлигини, субпудратчиларнинг бош пудратчи олдидаги фуқаролик ва касбий жавобгарлигини суғурталашдан иборат. Мулк хавфини суғурталаш қурилиш-монтаж ташкилотларига техник хавфлар, ишга туширишдан

кейинги кафолат мажбуриятлари хавфи, ишлаб чиқаришдаги узилишлар, ташилган товарлар ва ҳоказоларда таҳдид соладиган хавфларни қоплайди. Шу билан бирга, агар инвестициялар банк кредити билан таъминланган бўлса, гаров ҳам суғурта ҳимояси билан таъминланиши керак. Ушбу суғурта, шунингдек, суғурта хатарларининг хусусиятига кўра, сиёсий ва тижорат хатарларидан суғурталашга бўлинади.

Сиёсий рискларни суғурталаш шартномалари хорижий мамлакатларга сармоя киритишда тузилади. Инвестицияларни сиёсий хатарлардан суғурталашнинг ўзига хос хусусияти шундаки, сиёсий хатарлар етарлича ишончли статистик базага эга эмас, яъни уларнинг пайдо бўлиш эҳтимолини олдиндан айтиш жуда қийин. Бу ерда хавфларни баҳолаш кўпинча эксперт баҳолари характериға еға, бундан ташқари, уларнинг пайдо бўлиш оқибатлари инвестор учун ҳалокатли бўлиши мумкин ва инвесторға компенсация шаклида катта миқдорларни талаб қилади. Сиёсий хатарларнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда, давлат анъанавий равишда инвесторларни уларнинг таъсиридан ҳимоя қилишда муҳим рол ўйнайди, шунинг учун сиёсий хатарлардан суғурта қилиш асосан инвестор мамлакатнинг давлат суғурта тузилмалари ва халқаро молия ташкилотлари томонидан амалга оширилади.

Хулоса ва таклифлар

Мамлакат иқтисодиётини модернизация қилиш давом этаётган ва айниқса, тадбиркорлик фаолиятининг кўлами кескин даражада ошиб бораётганлиги суғурта хизматларига бўлган эҳтиёжни янада орттирмоқда [18].

Шундай қилиб, бизнес рискларини суғурталаш технологик тараққиётнинг ривожланишиға ва янги технологияларни жорий этишға ҳисса қўшади, тадбиркордан ушбу фаолият билан боғлиқ қўплаб хавфларни олиб ташлайди ва унинг инновацияларға тайёрлигини кучайтиради.

Шу билан бирга, тадбиркорлик фаолияти иқтисодиётнинг деярли барча соҳаларини қамраб олганлиги ушбу фаолиятнинг нисбатан мураккаблигини келтириб чиқаради ва бу ўз ўрнида ушбу фаолиятни суғурталашда кўп сондаги суғурта турларининг пайдо бўлишиға олиб келган. Ушбу суғурта турларининг баъзилари, хусусан, ишлаб чиқаришдаги узилишлардан суғурталаш

Фойдаланилган адабиётлар

1. Бахматов С. А. Страхование реальных инвестиций при реализации инвестиционных проектов в России / С. А. Бахматов, Л. С. Бородавко. — Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2012. — 189 с.
2. Тактаров Г. А. Финансовая среда предпринимательства и предпринимательские риски: учеб. пособие / Г. А. Тактаров, Е. М. Григорьева.

3. 3. Ўзбекистон Республикасининг “Суғурта фаолияти тўғрисида”ги Қонуни. 2021 йил 23 ноябрда қабул қилинган. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 24.11.2021 й., 03/21/730/1089-сон.
4. 4. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик кодекси. Иккинчи қисм, 52-боб. Суғурта. <https://www.Lex.uz/docs/180552>.
5. 5. Царев Р. М. Предпринимательские риски : учеб. пособие / Р. М. Царев. — М. : Дека, 2009. — 93 с.
6. 6. Яшина Н. М. Основы страхования предпринимательского риска / Н. М. Яшина // Финансы. — 2008. — № 11. — С. 23–28.
7. 7. ACRA (Analytical Credit Rating Agency) - халқаро кредит рейтингини таҳлил қилиш ва баҳолаш агентлиги.
8. 8. Архипов А.П. О страховании рисков предпринимательской деятельности // Финансы.-М.: -2002.-№2.-с.24
9. 9. Федорова М.А. «Методические основы повышения эффективности организации страхования от перерывов в производстве» автореферат диссертации на соискание ученой степени к.э.н. Москва 2008 стр.3
10. 10. Филин С., Панкратова Ю. Прогнозирование прибыли венчурных проектов. // РИСК 2001 №2 с.19
11. 11. Под.ред.проф.Рейтмана Л.И. Страхование дело учебник. Москва Банковский и биржевой научно-консультативный центр. 1992 с.312
12. 12. Основы страхования предпринимательства : учебник / П. В. Журавлев [и др.]. — М. : Экзамен, 2008. — 399 с.
13. 13. Казакова Н. А. Финансовая среда предпринимательства и предпринимательские риски / Н. А. Казакова. — М. : Инфра-М, 2012. — 208 с.
14. 14. Раков М. Вопросы страхования предпринимательских рисков / М. Раков // Хозяйство и право. — 2010. — № 10. — С. 94–97.
15. 15. Серегин Е. В. Предпринимательские риски : учеб. пособие / Е. В. Серегин. — М. : Спарк, 2008. — 41 с.
16. 16. Сычев А. Ю. История управления рисками / А. Ю. Сычев // Управление риском. — 2003. — № 4. — С. 2–14.
17. 17. Годин А. М. Страхование : учебник / А. М. Годин, С. В. Фрумина. — М. : Дашков и К°, 2009. — 480 с.
18. 18. Бахматов С. А. Риск в накопительном страховании жизни: сущность и методы оценки / С. А. Бахматов, Е. В. Семенова // Известия Иркутской государственной экономической академии. — 2014. — № 2 (94). — С. 5–12.
19. 19. Қўлдошев, Қ. (2023). ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИ: РИВОЖЛАНИШ Йўналишлари ва муаммолар.

Страховой рынок Узбекистана, 1(4), 1–4. извлечено от <https://insurance.tsue.uz/index.php/journal/article/view/55>